

CİNSEL İSTİSMARA UĞRAYAN ÇOCUKLARA KARŞI TUTUM ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

→ Yrd. Doç. Dr. Gülümser Gültekin AKDUMAN¹

→ Doç.Dr. Gürol CANTÜRK²

¹ Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Okulöncesi Eğitim Ad.

² Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Ad.

Bu çalışmanın amacı, cinsel istismara uğrayan çocuklara ilişkin, insanların nasıl bir tutuma sahip olduğunun ölçülmesidir.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, cinsel istismara uğrayan çocuklara ilişkin, insanların nasıl bir tutuma sahip olduğunun ölçülmesidir. Bu amaçla 20'si olumlu ve 20'si olumsuz olmak üzere toplam 40 tutum ifadesi deneme uygulaması için seçilmiştir. Bu ifadelerin 15'i bilişsel, 10'u duyuşsal ve 15'i davranışsal boyutta olan

ifadelerdir. Kapsam geçerliği çalışması sonucu oluşturulan 29 maddelik ölçek, madde seçimi için Gazi Üniversitesi'nde okuyan üniversite öğrencilerinden oluşan 400 kişiye uygulanmıştır. Ölçeğin madde analizi SPSS bilgisayar programında madde toplam test korelasyonu ve faktör analizi yöntemleriyle yapılmıştır. Madde toplam test korelasyonu sonucunda 30 ve üstü maddeler işler kabul edilmiştir.

Ardından faktör analizi yapılmış ve faktör yükü 40'ın altında olanlar analize alınmamıştır. Sonuç olarak ölçek 19 (13 olumlu ve 6 olumsuz) maddelik son halini almıştır. Çalışmadan elde edilen veriler ölçme aracının geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Cinsel istismar, tutum, geçerlik, güvenirlilik

THE WAY OF BEHAVING SCALA AGAINST THE CHILDREN WHO WERE SEXUAL ABUSE: ACCEPTABILITY AND RELIABILITY STUDY

ABSTRACT

The purpose of this study is to compare the people's reaction and the way of behaving against the children who were sexual abuse. For this purpose 40 persons' attitude expressions, 20 of them were positive and 20 of them negative, have been selected for the experimental application. The depositions of 40 people which were 15 of them

acquaintancel, 10 of them emotional and 15 of them behavioral have been in different categories. The scala which was included 29 items was applied to 400 people who were studied in Gazi University for the selection of item. The scala's item analysing in SPSS computer program, the item was accepted by 30 and above items in the result of total test corelation. Factor analysing had been done and

factor degree which were under 40 had not to be taken their analysis. As a result the scala has concerned at least 19 items (13 of them are positive and 6 of them are negative). The data obtained from this study shows that the scale is valid and reliable.

Key Words: Sexual abuse, manner, acceptability, reliability.

GİRİŞ

Cinsel istismar; çocuğun bir yetişkin tarafından; cinsel uyarı ve tatmin için kullanılması, fuhşa zorlanması, pornografi gibi suçlarda cinsel obje olarak kullanılması olarak tanımlanmakta, cinsel organlara dokunma, teşhircilik, pornografi, ırza geçmeye kadar çok geniş yelpazedeki pek çok davranışı kapsamaktadır (1-3). Cinsel istismarın en önemli özellikleri diğer istismar türlerinden sıklığı ve karmaşıklığı açısından farklılıklar göstermesi, topluma kabul edilmesi zor olduğu için belirlenmesi ve ortaya çıkarılmasının çoğu zaman zor olması, istismar kısa veya uzun sürebilen bir durum olmakla birlikte genellikle gizli kalma-

Çocuklara cinsel istismar anne, baba, üvey anne, üvey baba, kardeş, akraba, öğretmen, komşu veya herhangi bir yabancı kişi tarafından yapılabilir.

sı, mutlaka şiddet içermesinin gerekmemesi ve çocuğun rızasının olup olmadığına bakılmamasıdır (4-6).

Çocuklara cinsel istismar anne, baba, üvey anne, üvey baba, kardeş, akraba, öğretmen, komşu veya herhangi bir yabancı kişi tarafından yapılabilir. Cinsel istismara uğrayan çocukların ailesel özellikleri incelendiğinde; parçalanmış aileye sahip ço-

cukların, aile içi şiddet öyküsü olan çocukların, aile üyelerinde daha önce istismara uğrama veya alkol ve madde kullanımı hikayesi olan çocukların risk altında olduğu ve cinsel istismarın sık görüldüğü ailelerin genel olarak işlevselliği bozuk aileler olarak tanımlanıp, bu ailelerde olaya yol açtığı düşünülen çeşitli patolojiler bulunduğu belirtilmektedir (6).

Cinsel istismar ile ilgili çalışmalar, son derece sınırlı olmakla birlikte, bildirilen veriler trajik ve korkutucu boyutlardadır. Yurtdışında ergenlik döneminden önce kız çocukların ortalama % 25' inin, erkek çocukların ise %15' inin cinsel istismara maruz kaldığı, ülkemizde ise bu rakamın % 9-18 arasında olduğu bildirilmektedir (2). Yine yapılan çalışmalar cinsel istismarın kısa ve uzun vadede ciddi sonuçları olduğunu göstermektedir. Örneğin; Borderline kişilik bo-

cuğun bakımı ile ilgilenen aile dışındaki kişiler tarafından uygulandığı bildirilmektedir (7-9).

Tutum; tutum nesnesine karşı inanç, duygu ve eğilimlerin durağan bir örgütlenmesi olup, "belirli nesne, durum, kurum, kavram ya da insanlara karşı öğrenilmiş tepkide bulunma eğilimi" olarak tanımlanmaktadır (10). Tutumun bilişsel, duygusal, davranışsal olmak üzere üç boyutu olup, bunlar birbirini karşılıklı etkilemekte

dellerden daha ekonomiktir. Likert tipi ölçeklerde tutumları ölçülecek bireylerin tepkide bulunacakları çeşitli ifadeler yer almaktadır. Tutum ölçeğini alan birey, benimsediği ifadeleri işaretlemek yerine, verilen her ifadeye ne ölçüde katılıp katılmadığını dereceler içinde göstermektedir. Söz konusu nesne ya da duruma ilişkin insanların nasıl bir tutuma sahip olduklarının bilinmesi birçok alanda istenen bir durum olmasına karşın, tutumların fiziksel bir boyutu

Cinsel istismar ile ilgili çalışmalar, son derece sınırlı olmakla birlikte, bildirilen veriler trajik ve korkutucu boyutlardadır. Yurtdışında ergenlik döneminden önce kız çocukların ortalama % 25' inin, erkek çocukların ise %15' inin cinsel istismara maruz kaldığı, ülkemizde ise bu rakamın % 9-18 arasında olduğu bildirilmektedir (2).

zukluğu bulunan kişilerin yaklaşık %95' inde çocukluk çağı cinsel istismar öyküsü olduğu, çocukluğunda cinsel istismara maruz kalan çocukların % 60-95 oranında cinsel istismarı uyguladıkları bildirilmektedir (2, 3). Cinsel istismara maruz kalma açısından kızların erkeklere oranla üç kat daha fazla risk altında olduğu, bununla birlikte istismarın açığa çıkmasında erkek çocukların, kızlara oranla durumu daha az oranda açıkladıkları, cinsel istismarın %77 oranında aile, %11 oranında akrabalar, %5 oranında bakımla ilgisi olmayan kişiler ve %2' sinin ise ço-

ve birbirinden etkilenmektedirler. Tutumun bilişsel bileşeni bireyin tutum nesnesine ilişkin düşünce, bilgi ve inançlarından, duyuşsal bileşeni, bireyin tutum nesnesine ilişkin duygu ve değerlendirmelerinden ve davranışsal bileşeni ise doğrudan gözlenebilir tek bileşen olmasına karşın, her zaman ortaya çıkmayan davranışlardan oluşur (10,11). Bu güne kadar kullanılan ölçek çeşitlerinden en yaygın olarak kullanılan Rensis Likert'in "dereceleme toplamlarıyla ölçekleme" modelidir. Çünkü bu model, ölçek oluşturmadaki işlemler bakımında diğer mo-

olmadığı için ölçülmeleri oldukça zordur. Çünkü tutumlar gizli ya da varsayılan gerçekler olduğu için, bireylere herhangi bir obje ya da konu ile ilgili tutumları sorulduğunda; çoğunlukla yüzeysel ya da doğru olmayan ifadelerde bulunabilirler. Bu nedenle bireylerin tutumlarını öğrenmek için onların düşünceleri, duyguları ve tepki eğilimleri ile ilgili tutum ölçekleri geliştirilmesi önemlidir (12,13).

ARAŞTIRMANIN AMACI

Cinsel istismara maruz kalan çocuklara yönelik tutumları ölçmek amacıyla "Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Karşı Tutum Ölçeği" geliştirilmiştir.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

1. Ölçeğin deneme formu 400 kişiye uygulanmış, eksiklik ve tutarsızlık gibi nedenlerle 264 kişinin cevapları değerlendirilmiştir.
2. Ölçeğin deneme formunun uygulandığı çalışma grubu Gazi Üniversitesi'nde okuyan öğrenciler ile sınırlıdır.
3. Ölçeğin deneme formu uzman görüşü öncesi 40, uzman görüşü sonrası ise 29 madde ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Ölçeğin Deneme Formunun Geliştirilmesi

Çoğunluğu Gazi Üniversitesi öğrencilerinden ve öğretim elemanlarından oluşan bir gruba çeşitli sorular sorularak cinsel istismara uğrayan çocuklar

Uzman görüşlerinin değerlendirilmesi Davis tekniği dikkate alınarak yapılmıştır. Davis tekniği uzman görüşlerini (a) uygun, (b) madde hafifçe gözden geçirilmeli, (c) madde ciddi olarak gözden geçirilmeli ve (d) madde uygun değil şeklinde dörtlü derecelendirmektedir.

hakkındaki fikirleri alınmış ve ne düşündüklerini anlatan bu konu ile ilgili cümleleri kayıt edilmiştir. Ayrıca bu konuyla ilgili literatür taraması yapılmış, yerel-ulusal basında çıkan yazılı ve sözlü haberler taranmıştır. Alınan bu bilgilerle, ölçeğin oluşturulmasında kullanılacak, tutum ölçmeye yönelik maddeler geliştirilmiştir. Hazırlanan deneme ölçeği 20' si olumlu, 20' si olumsuz olmak üzere 40 maddeden oluşmuş, olgusal maddelerden olabildiğince kaçınılmış ve tutumun üç bileşeni olan bilişsel (15 madde), davranışsal (15 madde) ve duygusal (10 madde) alandan her üçü için de madde geliştirmeye özen gösterilmiştir.

İlk aşamada ölçeğin kapsam geçerliği için uzman görüşleri alınmıştır. Adli tıp, psikoloji, çocuk gelişimi- eğitimi ve okul öncesi eğitim alanında çalışan toplam 5 uzmandan görüş alınmıştır. Uzman görüşlerinin değerlendirilmesi Davis tekniği dikkate alınarak yapılmıştır.

Davis tekniği uzman görüşlerini (a) uygun, (b) madde hafifçe gözden geçirilmeli, (c) madde ciddi olarak gözden geçirilmeli ve (d) madde uygun değil şeklinde dörtlü derecelendirmektedir. Bu teknikte (a) ve (b) seçeneğini işaretleyen uzmanların sayısı toplam uzman sayısına bölünerek, maddeye ilişkin kapsam geçerlik indeksi elde edilmektedir ve bu değer istatistiksel bir ölçütle karşılaştırmak yerine; 0,80 değeri ölçüt olarak kabul edilmektedir [14].

Kapsam geçerliği çalışması sonucu 5, 15, 19, 20, 22, 27, 33, 36, 37, 38 ve 40. maddeler ölçme aracından çıkarılmıştır. Bu hali ile ölçme aracı 16 olumlu, 13 olumsuz olmak üzere 29 ifadeden oluşmaktadır.

Ölçek maddelerine verilecek tepkiler, beş dereceli likert tipi ölçek şeklinde olup cevaplayıcının, "Tamamen katılıyorum", "Katılıyorum", "Kararsızım", "Katılmıyorum", "Hiç katılmıyorum" kategorilerinden ken-

disine uygun olan seçeneği işaretlemesi istenmiştir. Ölçek maddelerinin puanlanması aşamasında, olumlu maddeler “Hiç katılmıyorum” kategorisinden başlayarak 1’den 5’e doğru; olumsuz maddeler ise “Hiç katılmıyorum” kategorisinden başlayarak 5’den 1’e doğru puanlanmıştır. Ayrıca bireylerin formu ciddi bir biçimde doldurup doldurmadıklarını kontrol etmek amacı ile aynı anlama gelen olumlu-olumsuz nitelikte benzer sorular da ölçekte yer almıştır.

ÇALIŞMA GRUBU:

Araştırmanın çalışma grubu Gazi Üniversitesi’nde okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Ölçek önce anlaşılabilirliği açısından bir problem olup olmadığını belirlemek için 25 öğrenciye uygulanmış, ön uygulama sonucunda anlaşılabilirliği açısından herhangi bir problem çıkmamıştır. Araştırmaya toplam 400 öğrenci katılmıştır. 62 öğrencinin formu eksik doldurması nedeniyle, cevapları değerlendirilmeye alınmamıştır. Katılımcıların, formu ciddi bir biçimde doldurup doldurmadıklarını kontrol etmek amacı ile aynı anlama gelen olumlu-olumsuz nitelikte benzer sorulara verdikleri yanıtlar kontrol edilmiş ve aşırı tutarsız işaretleme yapan 74 katılımcının verileri analize alınmamıştır. Sonuç olarak çalışma grubu 123’ ü erkek, 141’ i bayan olmak üzere, toplam 264 kişiden oluşmuştur. Testin zaman içerisinde tutarlı olup olmadığını belirlemek için,

50 öğrencinin isimleri ölçme aracına kayıt edilmiş ve 15 gün sonra aynı öğrencilere tekrar uygulanmıştır.

BULGULAR

Uygulanan ölçeklerden elde edilen maddeler SPSS bilgisayar paket programına kayıt edilmiş ve bu program kullanılarak analiz edilmiştir. “%27 alt-üst grup ortalamaları farkına dayalı madde analizi” ile her bir madde için üst grup ve alt grup tutum puanları ortalamaları arasındaki farkın t değeri hesaplanmış ve ayırt edici olmayan “1., 10., 25., 28. ve 29. maddeleri atılmıştır. Kalan 24 maddeye güvenirlilik analizi için “Cronbach Alpha katsayısı” hesaplanarak, “Toplam Madde İstatistikleri” tablosunda maddelerin toplam test korelasyonu katsayısı 0.30’ un altında olan maddeler (20.,22. ve 26. maddeler) atılmıştır. Kalan 21 maddeye ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla, faktör analizi yöntemlerinden önce döndürülmemiş ve daha sonra da asal eksellere göre döndürülmüş temel bileşenler analizinden yararlanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre faktör yükü 0.40 tan büyük olanlar ikinci analize alınmıştır. KMO değeri 0.851 çıkmıştır, bu da faktör analize uygun olduğunu göstermektedir. Aynı anda ikiden fazla maddeye birden yük veren maddeler ile aynı anda iki maddeye birden yük verip yükler arası fark 0.20 den küçük olan maddeler atılarak (11. ve 17. maddeler) tekrar analiz edilmiştir. En son

KMO değeri .823’dür. Faktör analizi sonucunda, ölçeği oluşturan maddelerin tek faktöre yük verdiği görülmektedir. Asıl testi oluşturan 19 maddenin Cronbach Alpha katsayısı 0.854 çıkmıştır. Yapılan bütün işlemlerin sonunda 13 olumlu ve 6 olumsuz madde olmak üzere 19 madde kalmıştır. Test tekrar test verileri “bağımlı grup t testi” ile analiz edilerek aralarında anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır. Bu da testin zaman içerisinde tutarlı olduğunu göstermektedir. 19 maddeden oluşan “Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Karşı Tutum Ölçeği”nden alınabilecek en yüksek puan 95, en düşük puan ise 19’dur. Bu hali ile ölçekten alınan toplam puanlara bakılarak veya ölçekten alınan toplam puanlar madde sayısına bölünerek, kişilerin elde ettikleri ortalama puanlarına göre, onların cinsel istismara uğrayan çocuklara ilişkin tutumları hakkında bir yargıya varılabilir.

ÖLÇEĞİN GÜVENİRLİK VE GEÇERLİĞİ

Güvenirlik

“Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Karşı Tutum Ölçeği”nin güvenirliliği Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısının belirlenmesiyle hesaplanmıştır. Öl-

Madde No	Uzmanlardan (a+b) diyenlerin toplamı	Uzman katılımcı toplamı	KGO
1	5	5	1
2	4	5	0,8
3	5	5	1
4	5	5	1
5*	2	5	0,4
6	5	5	1
7	5	5	1
8	5	5	1
9	5	5	1
10	5	5	1
11	4	5	0,8
12	4	5	0,8
13	5	5	1
14	4	5	0,8
15*	1	5	0,2
16	5	5	1
17	5	5	1
18	5	5	1
19*	2	5	0,4
20*	1	5	0,2
21	5	5	1
22*	2	5	0,4
23	4	5	0,8
24	5	5	1
25	5	5	1
26	5	5	1
27*	3	5	0,6
28	5	5	1
29	4	5	0,8
30	4	5	0,8
31	5	5	1
32	5	5	1
33*	3	5	0,6
34	5	5	1
35	5	5	1
36*	1	5	0,2
37*	2	5	0,4
38*	3	5	0,6
39	5	5	1
40*	3	5	0,6

*Kapsam geçerliği sonucu atılan maddeler

Tablo-1. Davis Tekniğine göre kapsam geçerliği çalışması

çeğin ilk haliyle (24) , madde atılmadan önceki hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı .504 bulunmuştur. İkinci haliyle (21 madde) hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı .823 bulunmuştur. Üçüncü Madde seçimi yapıldıktan sonra, hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı .854 bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç .70'ten büyük olduğu için ölçeği güvenilir kabul edebiliriz.

Geçerlik:

Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısının yüksekliği ilgili değişkenin iyi tanımlandığına yani kapsam geçerliğinin dolaylı olarak sağlandığına kanıt olarak gösterilebilir. En son KMO değerinin .823 çıkması geçerliğinin yüksek olduğunun bir

göstergesidir (15). Ayrıca soruların hazırlanış aşamasında literatüre ve uzman görüşüne başvurulmuş, kapsam geçerliği çalışmasında uzman görüşlerinin değerlendirilmesi Davis tekniği dikkate alınarak yapılmıştır (14).

TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı, bireylerin cinsel istismara uğrayan çocuklara karşı tutumlarını belirlemek için likert tipi bir tutum ölçeği geliştirmektir. Araştırmaya 141'i bayan ve 123' ü erkek olmak üzere toplam 264 kişi katılmıştır. Hedeflenen birey sayısı daha fazla olmasına rağmen çeşitli sebeplerden dolayı (verilen ölçeklerin kaybolması, zaman sınırlılığı, katılımcıların

çelişkili cevap vermesi) ancak 264 kişiye uygulanmıştır. Daha verimli analizler için; değişkene atanan kişi sayısının sabit tutulması gerekmektedir. Fakat bu araştırmada, değişkene atanan kişi sayısı eşit değildir. Ölçeğin maddeleri yazılırken, bireyde tepki kurulumu oluşturmaya- cık şekilde sıralanmasına dikkat edilmemiştir. Ayrıca olumlu ve olumsuz maddelerin gerek sayısına gerek ölçekte verilmiş sırasına dikkat edilmemiştir. Araştırmada görülen bu eksiklikler giderildiği takdirde araştırma sonuçlarının daha sağlıklı olacağı ön görülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Ovayolu N, Uçan Ö, Serindağ S. Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2007; 2(4): 13-22.
2. Polat O. Adli Tıp. Der. Yayınları. İstanbul, 2000: 207-231.
3. Nurcombe B. Child Sexual Abuse I: Psychopathology. J Psychiatry, 2000; 34(1): 85-91.
4. Akduman GG, Ruban C, Akduman B, Korkusuz İ. Çocuk ve Cinsel İstismar. Adli Psikiyatri Dergisi, 2005; 3(1): 9-14.
5. Gren A. Child sexual abuse and incest. Child and adolescent psychiatry. A comprehensive textbook. Second ed. Baltimore, MA: Williams & Wilkins, 1996. pp: 1041-1048.
6. Yates A. Sexual abuse of children. In: Wiener JM, ed. Textbook of child adolescent psychiatry. 2nd ed. Washington: American Psychiatric Press, 1997. pp: 699-709.
7. Kara B, Biçer Ü, Gökalp A. Çocuk İstismarı. Çocuk Hastalıkları ve Sağlığı Dergisi, 2004; 47(2): 140-151.
8. Dubowitz H. Preventing Child Neglect and Physical Abuse. Pediatr Rev, 2002; 23:191-196.
9. Finkelhor D. Sex Abuse and Sexual Health In Children: Current Dilemmas for the Pediatrician. Schweiz Med Wochenschr, 1994;124: 2320-30.
10. Tezbaşaran AA. Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu. Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, 1997: 1-5.
11. Anderson LW. Attitudes and their measurement. In Keeves, J.P. (Ed.), Educational research, methodology and measurement: An international handbook. New York, Pergamon Press. 1988: 421-6.
12. Erkuş A. Psikometri üzerine yazılar. Türk Psikologlar Derneği Yayınları, no: 24, 1. Basım, Ankara, 2003: 615.
13. Tavşancıl E. Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi. Nobel Basımevi, Ankara, 2002: 34-47, 148-51.
14. Davis LL. Instrument review: Getting the most from a panel of experts. Applied Nursing Research, 1992: 5: 194-7.
15. Büyüköztürk Ş. Veri analizi el kitabı. Pegem Yayımcılık, Ankara, 2002: 167-72.

İletişim Adresi:

Doç. Dr. Gürol Cantürk
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi
Adli Tıp AD Cebeci 06340 Ankara
E-mail: gurolcanturk@yahoo.com